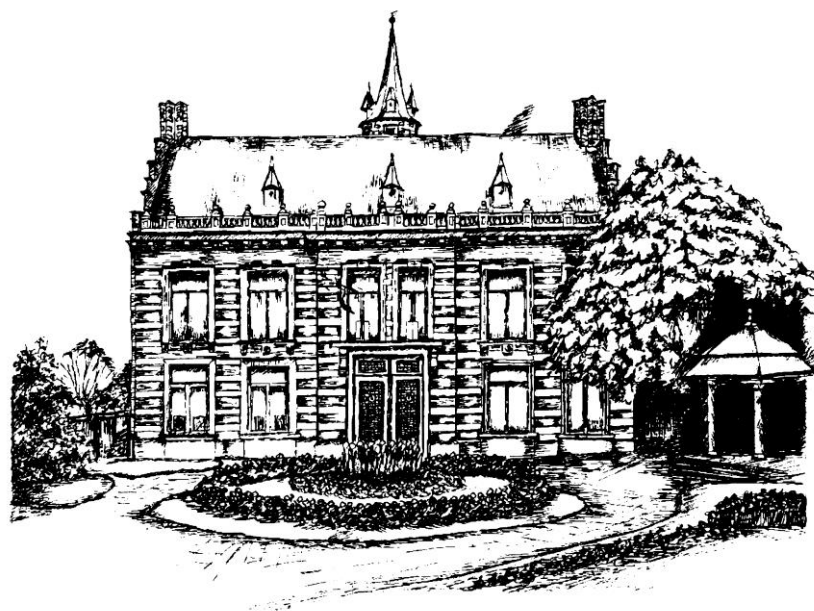
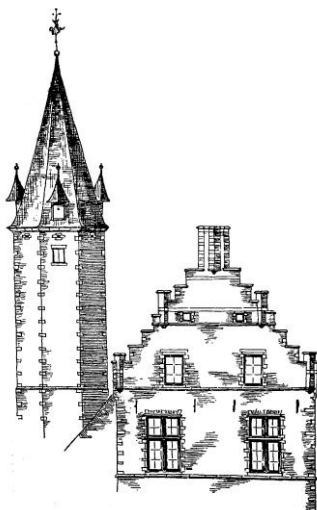

*Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang XXVII nr 4 – 2009
Afgiftekantoor Turnhout 1
www.taxandriavzw.be*

*België – Belgique
P.B.
2300 Turnhout 1
8/4722
P708501*

Taxandria Nieuws

*Ledenblad van Taxandria,
Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige
Kring van de Antwerpse Kempen v.z.w.*

Daguitstap naar Leuven: Rogier van der Weyden in het nieuwe museum M en bezoek aan de abdij van Park op zaterdag 3 oktober 2009

In plaats van de eerder aangekondigde tweedaagse plannen we op 3 oktober 2009 een uitzonderlijke dagtrip naar Leuven.

Na het traditionele koffie-met-koek-moment gaan we richting Sint-Pieterskerk. De **schatkamer** bevindt zich in het koor van de Sint-Pieterskerk, die bekend staat als een van de mooiste voorbeelden van de 15de-eeuwse Brabantse hooggotiek. De bouw van de kerk zelf werd aangevat in 1410 en duurde meer dan een eeuw. De indrukwekkende kooromgang werd in 1998 ingericht als museum. We

begroeten er het praalgraf van Hendrik I van Brabant, de man die Turnhout zijn stadsrechten schonk in 1212 (!), en we "lezen" er de schilderijenreeks rond het leven van Fiere Margriet, waarvan een beeld ligt op de hoek van de Tiensestraat en de Muntstraat. Maar vooral worden we er geconfronteerd met realisaties van een generatiegenoot van Rogier van der Weyden : Dirk Bouts.

Een absoluut topstuk is '**Het Laatste Avondmaal**'. Wat verder hangt 'De marteling van de Heilige Erasmus'. Veel passie, bewogenheid of *Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009*

levendige opwinding hoeft je bij Bouts niet te zoeken; hij wordt de schilder van de stilte genoemd. Dirk Bouts' Hollandse afkomst heeft misschien bijgedragen tot deze gereserveerdheid, die hem een onafhankelijke en zeer persoonlijke plaats doet innemen onder onze primitieven.

Na de stilte, de passie... de tentoonstelling "**Rogier van der Weyden. De passie van de Meester**" in het nieuwe Leuvense museum "**M**" wordt op 20 september 2009 geopend door de prinsessen Maxima en Mathilde. "Museum Leuven" is het vervolg op het stedelijk museum Vander Kelen-Mertens. Het prille begin

daarvan ligt in het stadhuis van Leuven. Daar groeit een 18de-eeuws rareitenkabinet vanaf 1823 uit tot een stedelijk museum. Bij het begin van de 20ste eeuw verhuist het museum naar de voormalige privéwoning van burgemeester Leopold Vander Kelen in de Vanderkelenstraat. Dat wordt nu geïntegreerd in een nieuw museumcomplex van de hand van Stéphane Beel. Meer informatie over de bouwwerkzaamheden vind je op de website van www.stephanebeel.com.

Een **prestigieuze tentoonstelling**, één van dé culturele hoogtepunten van 2009 wordt gezegd, met tal van primeurs over een van de grootste Vlaamse Primitieven. Voorafgaande info vindt u op:
www.rogiervanderweyden.be.

Een Leuvense schotel wordt ons voorgezet in **Salons Georges**, sinds vijftig jaar een monument aan het Leuvense Hogeschoolplein. In de namiddag rijden we Leuven uit en bezoeken we de **abdij van het Park**. De stichting van de abdij van 't Park voert ons terug tot het jaar 1129. Vandaag zijn een aantal gebouwen, zoals de oude watermolen, dringend aan restauratie toe. De abdijsamenleving is te klein van omvang om het abdijscomplex te onderhouden. Om de aftakeling van het unieke patrimonium te voorkomen was er maar één oplossing, namelijk de abdij grotendeels in erfpacht te geven aan de overheid. De kerk en het kloosterpand blijven van de **paters Norbertijnen**. Hier schreef kanunnik J.E. Jansen, medestichter van Taxandria, museum én kring, waarschijnlijk een gedeelte van zijn studie "Turnhout in het verleden en het heden".

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009

Ons programma ziet er als volgt uit : zaterdag 3 oktober 2009

07.30 uur:	vertrek op het plein aan de Boomgaardstraat
09.15 uur:	een kopje koffie met koffiekoek wordt aangeboden in taverne Domus, Tiensestraat 8;
10.15 uur:	bezoek aan de schatkamer van de Sint-Pieterskerk ;
11.30 uur:	afspraak met de gidsen aan de ingang van "M". Geleid bezoek aan de tentoonstelling "Rogier van der Weyden. De passie van de Meester";
13.15 uur:	lunch in Salons Georges, Hogeschoolplein 15; Soep/Gambrinusrib/dessert , incl. een glas wijn
15.00 uur:	geleid bezoek aan de Abdij van Park, Heverlee. Twee gidsen van de abdij wachten ons op aan het "Spreekhuis".
16.30 uur:	vertrek uit Leuven richting Diest voor een laatste drankje op vrije basis in het Provinciaal Domein aangelegd op de "Halve Maan", een gedeelte van de 19de-eeuwse verdedigingsgordel rond Diest.

Deze uitstap kunnen we organiseren voor 52 euro per persoon. Het aantal deelnemers is beperkt tot 40! De volgorde van inschrijving is limiterend.

U kan telefonisch reserveren bij de voorzitter dhr. Jef Roymans:
0473/74.61.98

Let wel: niets inspreken op voice mail, wel persoonlijk contact!

Tentoonstelling en boek
Van speldengrond tot Turnhoutse kant
dinsdag 27 oktober tot zondag 6 december 2009

In het najaar geeft Taxandria een boek in luxe-uitvoering uit waarin de evolutie van het kantwerk vanuit zijn oorsprong in het 17de-eeuwse Antwerpen tot in Turnhout wordt gevolgd. Bovendien komen de kantt technieken, de opleiding in kantscholen, de volkskunde en tradities rond het plastische taalgebruik van de kantwerkster aan bod.

Het boek van 208 bladzijden wordt uitgebreid verlucht met foto's en technische tekeningen.

Kantspecialisten Nora Andries en Lieve Vroom worden in hun onderzoek bijgestaan door H. de Kok, L. Huygens, G. Landuyt en F. Sorber.

Via de folder die bij het jaarboek zat, kan je tot 30 september voor dit unieke boek inschrijven.

Ter gelegenheid van de voorstelling van het boek wordt een gelijknamige tentoonstelling georganiseerd in het Taxandriamuseum (Begijnenstraat) en in het Stadhuis/Erfgoedhuis (Grote Markt) van dinsdag 27 oktober tot en met zondag 6 december 2009. Openingsuren: dinsdag tot zaterdag van 14 tot 17 uur en zondag van 11 tot 17 uur. Allen van harte welkom!

Herinnering lezing door dhr. Paolo Sartori:
'Jan Standonck, Erasmus, Windesheim en de
Bijbel. Inleiding tot de theologische disputen
over de vertaling van het Nieuwe Testament in
de vroege 16de eeuw.'

Op donderdag 10 september om 20.00 u. geeft dr. Paolo Sartori in de Trouwzaal van het Erfgoedhuis/Stadhuis een lezing over 'Jan Standonck, Erasmus, Windesheim en de Bijbel. Inleiding tot de theologische disputen over de vertaling van het Nieuwe Testament in de vroege 16de eeuw.'

Paolo Sartori (°1976) behaalde in 2001 zijn licentie in de klassieke talen aan de Università Cattolica del Sacro Cuore in Milaan (Italië) met een verhandeling over de Franciscaanse minderbroeder Frans Tittelmans van Hasselt en zijn geschil met Erasmus i.v.m. de vertaling van het Nieuwe Testament. De thesis werd in het kader van zijn Erasmusverblijf in Leuven klaargemaakt, de stad waar het geschil zelf plaats vond tussen 1527 en 1530. Na zijn licentie keerde Paolo Sartori herhaaldelijk terug naar Leuven voor zijn studies en dat tot het behalen van zijn doctoraat in 2007 aan de Università Cattolica in Milaan. Paolo Sartori werkt voorlopig als uitgever bij Brepols Publishers in de afdeling *Corpus Christianorum Bibliothek en Kenniscentrum*, die gevestigd is in het Turnhoutse Begijnhof.

In 1516 publiceerde Erasmus een nieuwe editie van het Nieuwe Testament, met voor de eerste keer een tweetalige tekst, Latijn en Grieks en een belangrijk nieuw element: de Latijnse tekst was de vertaling die Erasmus zelf maakte vanuit het Grieks. De traditionele Vulgaattekst werd dus vervangen door iets nieuws, met belangrijke verschillen ten opzichte van de traditie. Natuurlijk ontstond overal in de Europese theologische omgevingen grote kritiek tegen het

initiatief van Erasmus. Leuven en Parijs speelden in deze context een zeer belangrijke rol.

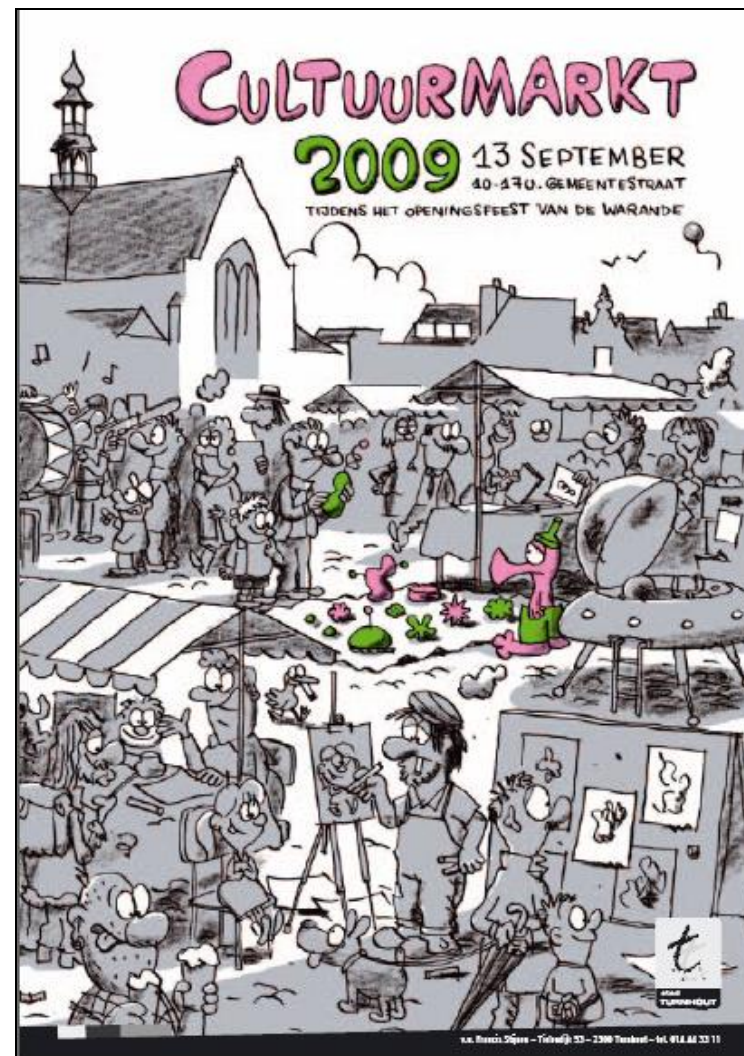

Erasmus' editie van het Nieuwe Testament en de luide kritieken van de Parijse en Leuvense theologen zijn twee takken van de zelfde boom, met name de spiritualiteit van *devotio moderna*, die geworteld was in Windesheim. Jan Standonck probeerde deze geestelijke beweging naar Parijs te brengen. Hij was invloedrijk aan de Sorbonne, maar vooral was hij heel bekend als directeur van een belangrijke universitaire

college, het Collège de Montaigu, die hij omzette in de hoofdzetel van een religieuze congregatie. De *Congrégation de Montaigu*, zo heette de schepping van Standonck, staat achter de talrijke en vaak bittere disputen die Erasmus had met de theologen van Parijs en Leuven. De voordracht poogt een profiel te schetsen van Jan Standonck en van de invloed van de *Congrégation de Montaigu* en van zijn spiritualiteit over de studie van de Bijbel in Frankrijk en in de Lage Landen.

Cultuurmarkt 2009

De cultuurmarkt vindt plaats op zondag 13 september, van 10 tot 17 uur. Locatie is de Gemeentestraat. Een unieke gelegenheid om de verscheidenheid aan culturele verenigingen in Turnhout te ontdekken. Natuurlijk zal Taxandria ook aanwezig zijn. Allen welkom!

Enkele sfeerbeelden van de nocturne in de tuin van het Taxandriamuseum

Vrijdagavond 29 mei vond in een zonovergoten, bijna zuiders aanvoelende tuin van het Taxandriamuseum de ledenavond plaats. Bijna 200 leden konden er kennismaken met de vernieuwde interactieve maquette, een kantkloster, een muzikaal duo van harp en fluit, beelden van Turnhoutse activiteiten uit 1948-49 ... We danken jullie allen voor deze indrukwekkende opkomst!

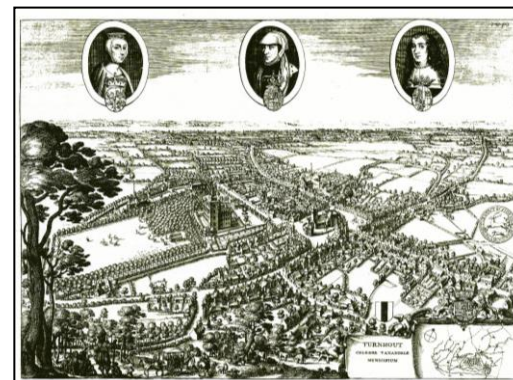

De beelden van Turnhout in 1948-49 bleken een ware voltreffer te zijn. We willen hier volgend jaar graag op verder bouwen en een ruimere filmavond organiseren.

Ingrid Rombaut van TRAM41 schreef onderstaande nota over de interactieve opstelling bij de maquette van het Taxandriamuseum:

Omstreeks 1665 maakte Lucas Vorsterman de Jonge (1624-1667?) in opdracht van stadsvrouw Amalia van Solms (1602-1675) een kopergravure van de stad Turnhout. Met een greintje chauvinisme geldt ze voor ons, Turnhoutenaars, als één van de mooiste 17de-eeuwse stadsgravures.

De gravure ontstond in een speciale tijdsfeer: het nieuws van de Vrede van Munster van 1648 werd met grote vreugde in de Kempen aanhoord. Het Huis van Nassau verwierf Turnhout en de dorpen van het Land van Turnhout als leen van Brabant. Voor het eerst in onze geschiedenis was Turnhout een grensstad, waar via de relaties met Nassau een brug kon gebouwd worden tussen noord en zuid.

Amalia van Solms verbleef tijdens de zomermaanden enkele weken of zelfs maanden in het kasteel van Turnhout. Onder haar gezag kende Turnhout een grote bloei.

Bij een stadskaat of gravure kan men verwachten dat de belangrijkste gebouwen herkenbaar zijn, dat het stratenplan met de werkelijkheid overeenstemt, maar niet ieder huizenblok pand voor pand exact weergegeven is. Toch schijnt de gravure van Vorsterman voor een groot percentage realistisch te zijn, al zijn vanzelfsprekend niet alle gevels zichtbaar. De kopergravure dient als een onuitputtelijke inspiratiebron voor het oude Turnhout en werd herhaaldelijk gekopieerd en herdrukt.

Eind jaren '80 lieten de 'Vrienden van het Taxandriamuseum' een driedimensionale maquette maken van de gravure. Hiervoor kon men rekenen op de financiële steun van diverse sponsors. Frans

Hens en Fons Goris stonden garant voor de uitvoering, in samenwerking met Lief Geudens van het Stadsarchief en onder de toeziende ogen van stadsarchivaris Harry de Kok en architect Eugène Wauters. Naar aanleiding van de heropening van het Taxandriamuseum in het 'Huis metten Thoren' (1996) schonken de Vrienden de maquette aan het museum. Sindsdien pronkt ze daar op de eerste verdieping.

Bron: H. de Kok (red.), *Turnhout in de 17de eeuw, Historische stadsmaquette*, vzw Vrienden van het Taxandriamuseum, Turnhout, 1991.

De interactieve opstelling

Alex Op de Beeck, vormgever van het museum, ontwierp een interactieve toepassing op de maquette. Via een tijdlijn krijgt de bezoeker beeldmateriaal en informatie over de evolutie van een aantal belangrijke locaties en gebouwen in de stad.

Vertrekpunt is uiteraard 1665, de datum van de maquette.

Eindpunt is het heden, of in bepaalde gevallen het jaartal waarop een specifiek gebouw verdween. Op deze manier krijgt de statische maquette een extra dimensie en kan men vergelijkingen maken doorheen de tijd.

Locaties die aan bod komen zijn: het oude gasthuis in de Gasthuisstraat, het Kasteel, het Torenhuis, het Begijnhof, de Theobalduskapel, de Warande (park en later gasthuis), het Huis metten Thoren, de Heilig-Grafkerk, de watertoren, de Zeshoek, de Sint-Pieterskerk.

De interactieve toepassing kwam tot stand met de financiële medewerking van de Vrienden van het Taxandriamuseum.

Als je graag deze avond wil herbeleven, kan je op <http://www.ludoverhoeven.be/taxandria> een groot aantal zeer geslaagde foto's van fotograaf Ludo Verhoeven terugvinden. We danken hem voor deze sfeerbeelden!

Als je op deze website onderaan rechts op het webadres klikt, krijg je nog veel meer foto's te zien van Turnhout en de ruime Kempen. Zeker de moeite waard om eens te bekijken!

Voorafgaand aan de lezing over de Vlaamse volksverhalenbank vond de Algemene Vergadering plaats.

Verslag van de voorjaarslezing door dr. Katrien Van Effelterre 'De Vlaamse Volksverhalenbank: surfen tussen alvermannetjes, spookdieren, vrijmetselaars, duivels, toverkollen...'

"Treed binnen in een magische wereld die wordt bevolkt door dwergen, dwaallichtjes, duivels, weerwolven, witte vrouwen, watergeesten, sprekende doden, sprekende katten, spookkastelen, vuurmannen, vrijmetselaars, verzonken klokken, heksen, hellewagens, heiligschenners, tovenaars, toverboeken, tempeliers, en nog veel meer..."

U bevindt zich nu op de homepage van de website www.volksverhalenbank.be.

Sagen zijn ernstige, voor waar vertelde verhalen die berusten op een min of meer historische kern (vaak met tijd- en plaatsaanduidingen, in tegenstelling met het sprookje en de mythe) die wordt aangevuld met elementen uit het volksgeloof.

Bedreigd door de confrontatie van de bovennatuurlijke wereld van het 'Jenseits' met de aardse wereld van het 'Diesseits' tracht de mens allerlei fenomenen te duiden aan de hand van bovennatuurlijke verklaringen. Meestal loopt deze confrontatie slecht af, waardoor de ondertoon van het verhaal tragisch en pessimistisch is en de toehoorder met een onbehaaglijk gevoel achterblijft.

De meeste figuren uit de traditionele sagen spreken in onze moderne samenleving niet meer tot de verbeelding; niemand ligt nog wakker van de angst voor weerwolven, heksen, alvermannetjes. Maar wie is niet bang 's nachts op een verlaten, onverlichte weg...

Aangezien sagen veelal ontspruiten uit authentieke menselijke angsten en bekommernissen, vormt dit verhaalgenre een unieke bron voor de mentaliteitsgeschiedenis van de mens.

Dr. Katrien Van Effelterre licht het project 'Op verhaal komen' en de doelstellingen ervan toe.

In het spoor van de gebroeders Jacob (1785-1863) en Wilhelm Grimm (1786-1859), de gangmakers van de West-Europese volksverhaalstudie, zijn in alle Europese landen en daarbuiten onderzoekers aan het werk gegaan om vooral op het platteland

volksverhalen uit de mondelinge traditie op te tekenen. Het woord 'sage' (= was gesagd werd, wat gezegd wordt) wijst op het belang van de mondelinge overdracht.

Sinds vele jaren hebben tal van Leuvense studenten hun volkskundige licentiaatsverhandeling gewijd aan 'sagenmotieven' of aan 'mondeling overgeleverd cultureel erfgoed'. Op die manier werden door middel van veldwerk in heel Vlaanderen tienduizenden sagen en varianten opgetekend. De rijke schat aan ongepubliceerde volksverhalen die het archief van het Seminarie voor Volkskunde daardoor bezit, was tot op heden niet toegankelijk voor het publiek. Het project 'Op verhaal komen' heeft daarin verandering gebracht. De geregistreerde verhalen werden ondergebracht in een digitale databank, die via het internet kan worden geraadpleegd; niet enkel door het publiek, maar ook door wetenschappers (die de eigenlijke integrale verhalen via een code kunnen bereiken want sagen bevatten gevoelige informatie i.v.m. de privacy), wat hen nieuwe mogelijkheden biedt inzake historisch, thematisch en comparatief onderzoek. De vele zoekopties die een dergelijke databank mogelijk maakt, dragen bij tot een optimale ontsluiting van dit waardevol en uniek immaterieel erfgoed.

Marie-Paule Peeters

Deze sagen werden ook in boekvorm per provincie gebundeld en uitgegeven door Davidsfonds: "Op verhaal komen": sagenboek voor de provincie Antwerpen, Leuven, 2007.

Verslag van de lezing door dr. Marcel Gielis De primussen van de Latijnse school en de uitstraling van Turnhout in de revolutietijd

In een weer goed gevulde trouwzaal van het Turnhoutse stadhuis/erfgoedhuis geeft bestuurslid Marcel Gielis zijn lezing over de primussen van de Turnhoutse Latijnse school gevolgd door een filmvoorstelling van één van de belangrijke Turnhoutse primussen Anthonius van Gils.

De Turnhoutse Latijnse school leverde zeven primussen. Studenten kwamen de eerste jaren van hun opleiding in de 'artefaculteit' terecht. De lessen werden gegeven in de vier pedagogieën waarin de studenten werden ondergebracht. In de zomer was er een grote wedstrijd waarin de studenten van de verschillende pedagogieën dongen naar de titel. Primus worden in Leuven vergeleek Marcel Gielis met het winnen van de Nobelprijs nu.

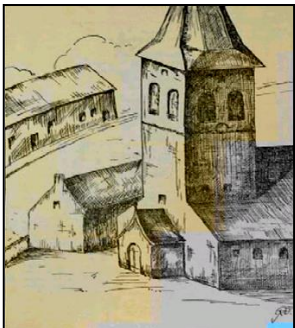
Zes van de zeven primussen studeerden in de tweede helft van de 18de eeuw in Turnhout.

De film over Anthonius van Gils 1758-1834

1. Jeugd en opleiding (1758-1786)

Anthonius van Gils werd 250 jaar geleden geboren in Tilburg in Noord-Brabant. Al meer dan een eeuw behoorde de gemeente tot de generaliteitslanden. De katholieke godsdienst was er verdrongen naar 'schuurkerken'. Waar eertijds het geboortehuis van van Gils stond, ligt nu een mooi pleintje in de Stationsstraat. Het werd afgebroken in 1920.

Na zijn lagere schooltijd trok van Gils naar de Latijnse school van Turnhout. Hij volgde hiermee het voorbeeld van de talrijke katholieke jongens die de protestantse landen verlieten om verder te studeren in de Oostenrijkse katholieke Nederlanden, het huidige België. De Latijnse scholen fungeerden bijna als kleinseminaries voor het huidige Nederland. Uit bewaard gebleven documenten blijkt dat meer dan de helft van de leerlingen in de Latijnse school van Turnhout afkomstig was uit Noord-Brabant. In de poësis kreeg van Gils les van de priester-dichter Martinus Gys waarmee hij zijn verdere leven contact onderhield.

De Latijnse school is het gebouw links van de kerk.

Na met succes de Latijnse school voltooid te hebben ging hij in 1777 verder studeren aan de universiteit van Leuven. Gedurende 20 jaar was zijn leven verbonden met de universiteit. Hij liet zich inschrijven in de pedagogie 'Het Varken' en startte zoals iedereen aan de artesfaculteit waar hij filosofie en natuurwetenschappen studeerde. In de pedagogie woonde hij en kreeg er zijn onderwijs. In 1779 werd hij primus in de artesfaculteit wat op grootse wijze gevierd werd in Leuven, Turnhout en Tilburg. In het Varken was men bijzonder trots

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009

omdat men in de concurrentie met de andere pedagogieën (de Valk, de Lelie en het Kasteel) voor de derde maal op rij de primus leverde. In Tilburg werd de overwinning twee dagen lang gevierd met een groots banket.

Daarna moest hij kiezen voor één van de hogere faculteiten en Anthonius koos voor de theologie en dus voor een geestelijke loopbaan. Hij werd in 1783 priester gewijd door Jacobus Wellens, bisschop van Antwerpen.. In 1785 studeerde hij af als licentiaat in de theologie. Om zijn titel te behalen moest van Gils vier disputen houden die in het Latijn en het Nederlands werden gepubliceerd. Als gewezen primus was het normaal dat hij koos voor een academische loopbaan. Hij begon nu zelf les te geven aan verschillende instellingen als het Pauscollege, het klooster van de Oratorianen en de abdij van Sint Geertrui.

Het was de periode dat keizer Jozef II met zijn grote hervormingen begon en van Gils had helemaal geen zin om les te geven aan Seminarie Generaal van de keizer waarin alle geestelijken, zowel seculiere als reguliere moesten opgeleid worden. van Gils werd dan door de apostolische vicaris van 's Hertogenbosch benoemd tot kapelaan in Eindhoven en verhuisde daarna snel naar 's Hertogenbosch om er rector te worden van het klooster van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën.

2. Professor in de Godgeleerdheid (1786-1797)

De verschillende verlichte hervormingen van Jozef II, niet alleen op godsdienstig gebied, en zonder enige inspraak doorgevoerd, leidden tot onrust zelfs opstandigheid in onze gewesten. Er ontstond een monsterverbond van progressieve burgers, conservatieve geestelijken en het gewone volk. Het Oostenrijkse leger lachte met het leger van de patriotten dat in Noord-Brabant, waar de Oostenrijkers geen greep hadden, werd opgeleid. Tegen alle logica in werd het goed geoefende leger van de Oostenrijkers in de straten van Turnhout verslagen. Het was het begin van de Brabantse omwenteling en de start voor het kortstondige bestaan van de Republiek van de Verenigde Nederlandse Staten. De slag van Turnhout was tussen 1789 en 1830 een bron van inspiratie voor de verschillende opstandige bewegingen die zich verzetten tegen de overheid.

In 1790 werd de universiteit in Leuven hersteld en moest men beginnen met een goeddeels vernieuwd corps van professoren. De

leermeesters die het verzet tegen Jozef II hadden geleid, zoals Van de Velde, kwamen terug en haalden hun beste studenten naar Leuven om er te komen doceren. van Gils werd benoemd tot professor in de theologie. Hieraan was een prebende van kanunnik in het Sint-Pieterskapittel en van president in het Malderuscollege verbonden. Na de terugkomst van de Oostenrijkers in 1790 verloor van Gils zijn leerstoel maar bleef president en werd in 1791 benoemd tot professor Grieks aan het Drietalencollege. Tijdens de eerste Franse bezetting recupereerde hij ook zijn leerstoel theologie. Na de herovering verzetten de Oostenrijkers zich niet meer tegen de benoemingen aan de universiteit en van Gils behaalde in april 1794 de graad van doctor in de theologie, nodig om toe te treden tot het bestuur van de theologische faculteit.

Enkele maanden later verschenen de Fransen opnieuw, ditmaal als veroveraars. Van Gils werd als gijzelaar meegenomen naar Péronne tot de universiteit en de stad Leuven de zware oorlogsschatting die hun was opgelegd voldaan hadden. Wanneer van Gils terugkeerde, zou hij de woordvoerder van de universiteit worden, te meer daar de sterke man Van de Velde

gevlucht was voor de Franse bezetter. Van Gils beheerde het Pauscollege en kreeg van bisschop Franckenberg ook pastorale taken toegewezen. Zo werd hij o.a. rector van het klooster van de Witte Vrouwen. Als woordvoerder van de universiteit stelde hij het verzoekschrift op tegen de Tempel van de wet en vanaf 1795 leidde hij samen met Van de Velde het verzet tegen de verschillende maatregelen van de Franse overheid. Hij publiceerde een pamflet onder de vorm van een boekje: *De twee cosyns, Eenvoudige Samenspraken over Religie-zaaken van dezen tyd*. Hij liet de Franse standpunten verdedigen door *Carel, inwoonder der stad Brussel* tegenover *Peter, pagter*. In de gesprekken verspreidde van Gils richtlijnen hoe de gelovigen zich moesten gedragen in die moeilijke tijden. In augustus 1797 werd van Gils verkozen tot vice-rector van de universiteit. Enkele maanden later op 25 oktober schafte de Franse

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009

republiek de universiteit af. De rector, theologieprofessor J. Havelange, werd gevangengenomen en naar Frans Guyana gedeporteerd, ook tegen Van de Velde liep een aanhoudingsmandaat en die dook onder. Van Gils correspondeerde met hem onder het pseudoniem *A. Nonnep*: [Antonius Nonnepastoor, hij was biechtvader in het klooster van Witte Nonnen] en raadde hem aan ondergedoken te blijven.

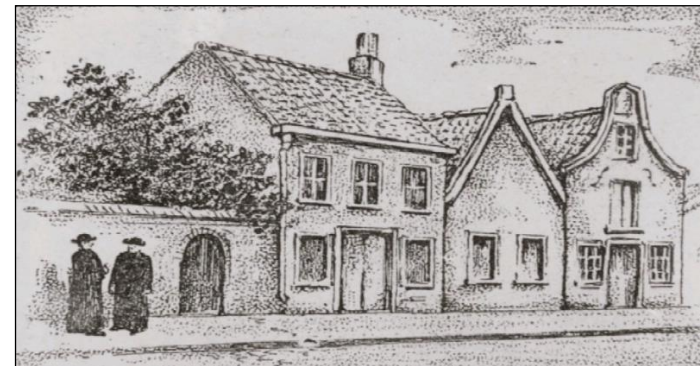
De vrienden van Gils (vice-rector en de facto hoofd van de universiteit), Antonius Simons, regent van het Varken (eveneens oud-leerling van de Latijnse school van Turnhout), Gaspar Moser, president van het Sint-Willibrorduscollege dat dienst deed als seminarie van 's Hertogenbosch, verlieten begin december langs verschillende wegen Leuven en vluchtten naar Tilburg. Onderweg vervoegde Jan Frans Van de Velde, die ook op weg was naar Nederland, de vluchtelingen..

De conscriptie leidde tot de Boerenkrijg in 1798.

Deze periode was voor van Gils van belang voor zijn inzichten in de verhouding tussen kerk en staat. Zo vond hij dat de kerk op eigen benen moest staan zonder bemoeienis van de staat.

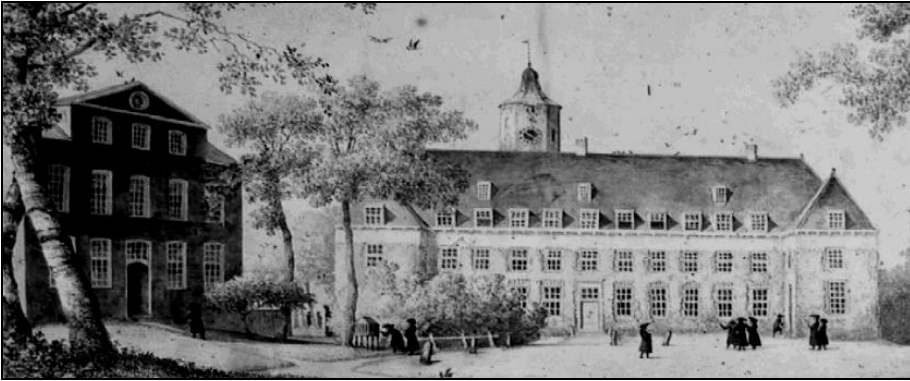
3. Seminariepresident (1797-1810)

In 1797 kwam van Gils aan in de Bataafse Republiek. Kort na zijn aankomst werd door de vicaris Van Alphen, pastoor te Schijndel, de beslissing genomen om een eigen priesteropleiding te starten. De oprichting van het seminarie was het werk van het driemanschap Van de Velde, Moser en van Gils. Op 1 januari 1798 huurde van Gils, die de eerste president werd, enkele huizen in Den Bosch.

Van de Velde stelde de eerste statuten op maar moest vluchten omdat het Franse

aanhoudingsbevel ook in de Bataafse Republiek werd uitgevaardigd. Op 29 januari ging het seminarie van start. Het aantal studenten liep zo snel op dat naar een andere huisvesting moest worden uitgekeken. Eind 1798 werd het kasteel Herlaar gekocht.

In 1800 publiceerde van Gils *De gronden van het Christen-Catholiek geloof tegen over de Gronden der Philosophie*, een kritiek op de Verlichting.

Vanaf 1803 verwierf het seminarie van Halder (Herlaar) belangrijke aanwinsten van archieven (universiteit van Leuven) en boeken (bv. de voormalige collectie van Foppens e.a.).

In 1806 werd de Bataafse republiek omgezet in een koninkrijk met Louis Bonaparte, broer van Napoleon, als koning. Tegenover de katholieken voerde deze een tolerante politiek. Tijdens zijn bezoek in 1809 aan Tilburg schonk hij de gemeente stadsrechten. Hij bracht ook een bezoek aan het seminarie.

4. Geloofswetenschap en godsdienstpolitiek (1810-1834)

In 1810 werd het koninkrijk Holland opgeheven en werd een deel van het Franse keizerrijk. Daardoor ontstonden dezelfde conflicten zoals die al sinds 1796 in de Zuidelijke Nederlanden bestonden. Van Gils kwam opnieuw in conflict met de 'Franse bezetter'. Vicaris Van Alphen werd gevangengezet. Moser en van Gils namen zijn bevoegdheden over en kwamen daardoor opnieuw in conflict. In 1810 verzette de meerderheid van de Bossche clerus zich tegen de door Napoleon benoemde bisschop. Van Gils en Moser leidden het verzet. De

bisschopskerk bleef leeg. Dat kostte Moser en van Gils in 1813 een verbanning naar Dijon. In 1814, na de val van Napoleon, keerden allen als vrije mannen terug naar Den Bosch.

Het Verenigd Koninkrijk werd opgericht met Willem I (van Oranje) als vorst.

Nu kon van Gils zich richten op de herinrichting van het seminarie en studiewerk. In 1815 stichtte hij een kleinseminarie op het landgoed Veebeek. In 1819 publiceerde van Gils een geschiedenis van 's Hertogenbosch. Hiervoor kon hij putten uit de rijke collectie boeken die het seminarie sedert 1803 verworven had. In 1819 overleed zijn vriend Moser.

Van Gils verzette zich tegen de godsdienstpolitiek van Willem I die hij net zo kwalijk vond als die van Jozef II of Napoleon. In 1825 ging de koning over tot het stichten van een Filosofisch college te Leuven, een kopie van het Seminarie Generaal van Jozef II. Om zijn bezwaren uiteen te zetten trok van Gils naar Mechelen om zijn bezwaren bij aartsbisschop de Méan uiteen te zetten en hem over te halen zich aan te sluiten bij de oppositie.

Van Gils hield ook contact met een ander opposant, de Turnhoutenaar Pieter De Nef die zich inzette voor het werven van missionarissen voor Amerika.

In mei 1830 werd het filosofisch college gesloten, te laat om de Belgische omwenteling te voorkomen. De Belgische grondwet kwam tegemoet aan de verzuchtingen van de katholieken die een belangrijke rol hadden gespeeld in de revolutie. Deze grondwet was in Europa de eerste die uitdrukkelijk de vrijheid van godsdienst en onderwijs erkende.

Ondanks het wantrouwen van de Hollandse vorst dat van Gils Noord-Brabant mee kon voeren in de Belgische opstand, bleef deze loyaal tegenover de Nederlandse staat waar hij dertig jaar tevoren zijn seminarie had kunnen stichten. Hij had nooit Willem I zelf maar alleen diens godsdienstpolitiek bestreden.

In 1831 werd Ph. Van de Ven als vicepresident aan de zijde van van Gils geplaatst. Antonius van Gils stierf op 10 juni 1834 in het seminarie van Herlaar.

Enkele maanden na zijn dood werd de katholieke universiteit in Mechelen heringericht en na een jaar terug overgebracht naar Leuven.

Conclusies

Tot slot verwijst Marcel Gielis naar enkele typische standpunten van Antonius van Gils die getuigen van een visie op de toekomst.

1. Geloven is een redelijk verantwoordelijke aangelegenheid: Geloven is een bovennatuurlijke aangelegenheid maar niet eender welk geloof is verantwoord, anders zou men eender wat kunnen geloven. Het christelijke geloof is op ware gronden van de rede gebouwd.

2. Tegenover de Verlichting vindt van Gils dat er geen binding is tussen het geloof en de scepsis. Wanneer men 'scepsis' wil, moet men alles verwerpen.

3. Van Gils heeft ook belangrijke standpunten verdedigd in verband met tolerantie:

* Op burgerlijk vlak verdedigt hij de godsdienstvrijheid (en wordt hij dus de wegbereider van het liberaal katholicisme tegen Willem I).

* Eveneens verdedigt hij de theologische tolerantie. Dit houdt niet in dat de katholieke kerk moet aanvaarden dat alle godsdiensten gelijk zijn. (De stelling bewaart haar actualiteitswaarde).

* De godsdienst heeft een belangrijk (maatschappelijk) nut voor de maatschappij. Godsdienstige liederen zijn goede burgers.

4. De vragen die van Gils stelde hebben hun belang gehad gedurende de gehele 19de eeuw en bewaren hun actualiteitswaarde.

Besluit

Tijdens de discussie na de geslaagde voordracht werden nog enkel vragen gesteld rond de houding van de monseigneurs De Broglie en de Méan tegenover het Nederlands bewind en de invloed van van Gils op de besluitvorming van beide aartsbisschoppen.

Guido Landuyt

Verslag excursie naar Naarden, "de parel van het Gooi"

Op 16 mei 2009 zette een goed gevulde bus "Taxandrianen" en kandidaat-leden koers naar de vestingstad Naarden.

In het vestingmuseum van het Turfpoort bastion werden wij op een kopje koffie met gebak onthaald. Een vriendelijke dame, mevrouw Elly Last, gaf ons gedegen uitleg over de structuur van de vesting,

waarvan het Turfpoort bastion (einde 17^e eeuw) aan het zuidwesten een van de zes driehoekige bolwerken uitmaakt. Onze gids gaf ons toegang tot de kazematten van gebouw "Z". Via een overwelfde gang passeerden wij langs vijf kanonkelders;

daarachter waagden de moedigsten onder ons zich zelfs in de 60 meter lange, duistere luistergang. Deze gang loopt parallel aan de buitenkant. Wanneer een vijand met bootjes een verkenning ondernam over het water, konden de verdedigers het geplons van de roeispanten duidelijk waarnemen.

Aan de buitenkant, voor de ingang van het kruitmagazijn, stond een van maten voorziene loodrechte mast, waarlangs de kracht van kanonkruit kon worden uitgetest. Het werd erg spannend, wanneer de gids aan de liefhebbers instructie

gaf “laden en schieten” met een 12 pponder kanon. Zij leerde ons hoe de lading in de loop in te steken en met een prop hooi aan te drukken, vervolgens hoe de kogel in te brengen, het zundgat met kruit te vullen en met een lont te ontsteken. Het kanongebulder viel ten slotte best mee...

Uitgeput door de militaire oefeningen, begaf de groep zich naar het restaurant “De Turfloods” waar wij in een stemmig kader vergast werden met lekkere soep en een uitgebreid warm en koud buffet. Wij konden dan ook opnieuw op dreef komen.

Na de maaltijd gingen wij in de “Nieuwe Haven” rond 13 uur aan boord van een overdekte motorboot terwijl drie leden van de staf, waaronder Marie-Paule Van Damme en Gib Van der Ceelen, plaats namen in een open boot, voor een

rondvaart door de vestinggrachten. Onder een stenen brug door aan het vroegere schutsluis stevenden wij via binnen -en buitengrachten tot het vooruitgeschoven fort Ronduit en terug, laverend tussen bastions, ravelijnen, courtines en de “Westbeer” met de daarop staande “monniken”(torentjes). Sommige vestingmuren was men aan het restaureren. Niet alleen als exemplaar van een 17^e eeuw vesting is Naarden uniek doch uitzonderlijk mooi is de waterpartij rond de stad. Tussen het weelderige groen van gras en geboomte merkten wij niet

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009

alleen koeien tegen de gracht, doch ook een fuut op het water. De bermen waren voorzien van nestopeningen, bestemd voor de ijsvogels die daar huizen. In weerwil van de ten slotte plassende regen hebben wij (ook de vrienden in het open bootje...) dit goed bewaarde milieu erg gewaardeerd.

Na 16 uur werd ons gezelschap opgedeeld en toevertrouwd aan twee bekwame gidsen, de heren Jan van Tuin en Cees van Loon voor een boeiende, doch te korte stadswandeling. Wij

bekeken de opstand van de XIX eeuwse kazernes, bezochten de prachtig gerestaureerde gang van de Promerskazerne en liepen door de Utrechtse poort.

Wandelend door

stemmige straten van de oude stadskern, liepen wij voorbij het “Spaanse Huis” met daarop een reliëfbeeld en gedenksteen over het uitmoorden van de bevolking in 1572 door Alva’s troepen.

Wij bekeken de prachtige gevel van het 17^e eeuwse nieuwe stadhuis en het binnenplein van het Comenius museum; een van de twee groepen kreeg zelfs toegang tot het mausoleum van de Tsjechische geleerde Jan Amos Comenius.

Wij konden diverse mooie 17 eeuwse stadswoningen bewonderen.

Na een kort oponthoud in de “Turfloods” om de inwendige mens te laven, vertrok het gezelschap rond 18 uur, voldaan, terug naar Turnhout.

Jacques Boone

De vesting tijdens de boottocht

De Duitsers in Turnhout tijdens de Eerste Wereldoorlog (deel 2)

Het postkantoor van Turnhout tijdens Wereldoorlog I deel 2 : Postontvanger C.J. Loos

Kort na de Eerste Wereldoorlog publiceerde Eugeen Waterschoot (EW) “*De Duitschers in de Kempen*” en in 2004 publiceerde Sam Van Clemen (SVC) “*Turnhout tijdens de Eerste Wereldoorlog*”. Cursief gedrukte teksten komen uit één van beide boekwerken.

Lijst der postdirecteurs en -ontvangers.

DAHIREL, Guillaume	circa 1800-1813
VAN DEUN, Maria A. Fr. (Wwe van Nic. Römer)	1822 tot 1837
DE JONGH, Sebastiaan	1837 tot 1839
COENRAETS,	1839 tot ?
de PAPE, J. B.	? tot 1850
DEVLOO, J. Z.	15.5.1851 tot 12.11.1857
CAENEPENNE, L.	2.2.1858 tot 15.10.1859
ALLARD, C. T. F.	15.10.1859 tot 6.9.1860
VANDENBROUCKE, I. C. D.	6.9.1860 tot 28.2.1867
MULLE, J. S. E.	1.3.1867 tot 30.6.1873
VAN GENECHTEN, J. B.	30.6.1873 tot 30.11.1879
VERLINDEN, N. J.	30.11.1879 tot 30.6.1883
GYSBRECHTS, J. C.	30.6.1883 tot 3.9.1897
HENDRIKS, J. S.	3.9.1897 tot 31.5.1909
LEONARD, J. E.	31.5.1909 tot 8.8.1913
LOOS, C. J.	1913 tot 21.2.1920
THENNEN, L.	28.6.1920 tot 8.11.1926
VAN LANCKER, C. R.	25.3.1927 tot 30.11.1935
VANDERMOT, R. J.	30.11.1935 tot 30.9.1937
VAN KERCKHOVEN, J. L. R.	20.11.1937 tot 16.9.1938
CEULEMANS, H. J.	16.9.1938 tot 1.9.1955
VAN BRUGGEN, C. L.	8.12.1955 tot

In het “*Tijdschrift der Belgische Posterijen*” van 1957 publiceerde de vorige stadsarchivaris, Raymond Peeters, het artikel “*Postgeschiedenis te Turnhout*”. Hierin gaf hij een lijst van de opeenvolgende “postdirecteurs en -ontvangers”. J.E. Leonard was postontvanger tot 8 augustus 1913 en werd vermoedelijk einde 1913 opgevolgd door C.J. Loos.

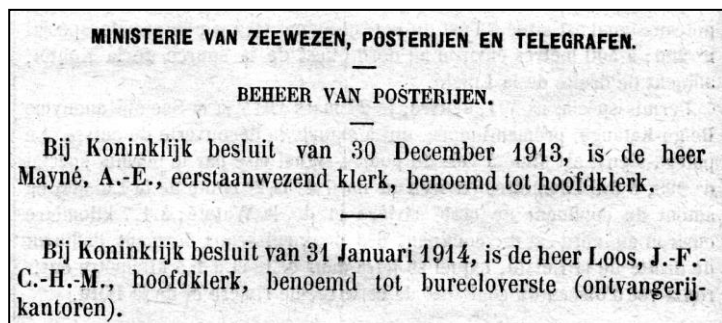
(let op de initialen **C.J.**)

De geboorteakte van Loos vermeldt echter Clement Hieronymus :

Geboorteakte van Clement Hieronymus Loos, geboren op 21.2.1920 in de Kerk van Turnhout, overleed op 1.9.1955 in de Kerk van Turnhout.

Zoals we later zullen zien sprak hij een aardig woordje Frans en werd Hieronymus in het dagelijks gebruik vermoedelijk vervangen door *Jerome*.

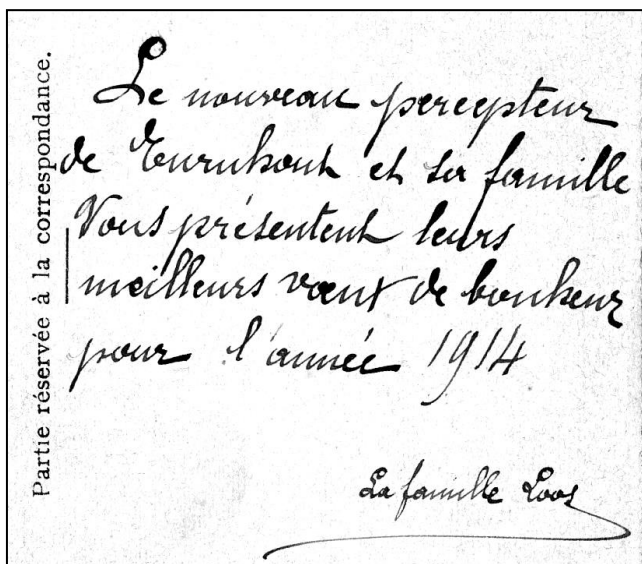
Hij werd geboren te Minderhout op 18 augustus 1863. Op 4 oktober 1885 liet hij zich inschrijven te Herentals, komende vanuit Antwerpen. Een latere standplaats als postontvanger 3° klasse was Mechelen. Wanneer hij naar Turnhout komt wordt hij postontvanger 1° klasse.

De juiste datum van zijn indienst-treding is tot op heden niet bekend. In het Staatsblad staat dat bij koninklijk

besluit van 31 januari 1914 de heer **Loos, J.-F.-C.-H.-M.**, hoofdklerk, benoemd werd tot *bureeloverste (ontvangerij-kantoren)*. Gaat het hier over de Turnhoutse Loos? De initialen C.H. wijzen in die richting.

Vast staat dat hij begin januari 1914 postontvanger (*percepteur*) was. Dit blijkt uit een nieuwjaarskaart die hij op 14 januari 1914 naar Brussel stuurde. Hij liet zich inschrijven als C.H. Loos op de Markt 25, het huidig postgebouw, op 12 januari 1914.

Over de post in Turnhout tijdens WO I weten we verder het volgende :

EW : “Donderdag 8 October 1914 (De Duitsers bezetten Turnhout) : Verder begaven zij zich langs verscheidene straten naar de Markt. Op het postbureau werd de kas opgeëischt, zij bevatte slechts 92 frank.”

SVC : “Donderdag 8 oktober 1914 : Vervolgens begaven ze zich naar de Post op de Markt, waar de postmeester inzage werd gevraagd in een aantal stukken om hem daarna mee te voeren naar het station. Tevens werd ook hier de telefoon buiten werking gesteld en de kas leeggehaald. Hiermee was het postverkeer meteen stilgevallen en de volgende dag werden alle postbedienden ontslagen. Tot 27 oktober gebeurden er nog wel kleine verzendingen dankzij het nog functionerende kantoor in Baarle-Hertog. Daarna werd het postverkeer echter voor een hele tijd stilgelegd.”

EW : “December 1914 : Brieven ontvangen mag niet gebeuren. Toch vindt men wel personen die uwe brieven naar het postbureau in Holland dragen en van daar ook brieven herwaarts brengen. Die personen doen zich van 0,25 frank tot 1 frank per brief betalen. Zulke personen lopen voorzeker telkens gevaar aangehouden te worden. Toch geraken zij dagelijks heimelijk over de grenzen en keeren ook elken avond weer terug.”

EW : “Februari 1915 : De ambtenaars van den Staat verkeerden in een moeilijken toestand; zij worden niet meer betaald door het gouvernement, daar volgens de Haagsche Conventie, in een bezet gebied, de bezetter zich met de bezoldiging der beambten moet gelasten. De Duitschers eischen van de ambtenaars dat deze eene verklaring tekenen, waarin gezegd wordt dat de ondertekenaars loyaal en nauwgezet hunnen dienst zullen verrichten en niets zullen ondernemen tegen de Deutsche krijgsbelangen. Een groot getal ambtenaars hebben deze verklaring geteekend. De brievendragers hielden den 7en dezer een vergadering, waarin beslist werd de verklaring te tekenen en met den dienst aanvang te nemen.”

Dan volgt een merkwaardig zinnetje :

EW : **“De heer Postmeester verblijft nog in Baerle-Hertog, waar hij een internationalen postdienst ingericht heeft.”** Dit is de eerste vermelding van Loos sinds 8 oktober 1914 wanneer hij meegevoerd werd naar het station. In een volgende aflevering ga ik trachten het spoor van Loos in Baarle-Hertog te volgen.

EW : *“Februari 1915 : Het postbureau werd den 9en dezer heropend, natuurlijk onder Duitsch bestuur. Men kan er zich Deutsche postzegels aanschaffen van 3, 5, 10 en 25 centiemen, met een bijtaks voor België. De brieven mogen niet in de bussen der straten geworpen worden, alleen de brievenbus aan 't postbureau wordt dagelijks gelicht. De brieven blijven ongesloten, om door de Deutsche censuur te kunnen gelezen worden. De afzender moet ook zijn adres op den omslag vermelden”.*

SVC : *“dinsdag 9 februari 1915 : Het Postgebouw op de markt heropende als het Kreispostamt Turnhout. Het eerste hoofd hiervan was Direktor Weiland, later opgevolgd door Inspektor Hiligers. Enkel Duitse postzegels konden er worden gekocht, met een bijtaks voor België”.*

De bewering van Waterschoot en Van Clemen over *“een bijtaks voor België”* klopt niet helemaal. Met een Duitse grondigheid gaven de bezetters reeds op 13 oktober 1914 bezettingszegels uit. Het waren Duitse Germania-zegels met een opdruk *“Belgien - xxx Centimes of Frank”*. De waarde die op deze zegels voorkwam was geen bijtaks

maar een omzetting van Duitse pfennige naar Belgische franken en/of centimes.

EW : *“September 1915 : Op het postbureau. : Het postbureau is op Deutsche leest geschoeid. Slechts enkele briefdragers doen den dienst der uitdeeling. Den 13en dezer werd evenwel door eenige beambten en de overige facteurs beslist ook in dienst te treden en de verklaring te tekenen dat zij niets tegen het Duitsch bestuur zullen ondernemen. Zij zullen derhalve in dienst treden naar gelang de dienstregeling het vergt. Er is nog altijd slechts één briefuitdeeling per dag, namelijk des 's middags. Trouwens, dagbladen noch omzendbrieven worden thans gedrukt, en 't brieven verzenden bepaalt zich bij het hoogst noodzakelijke.”*

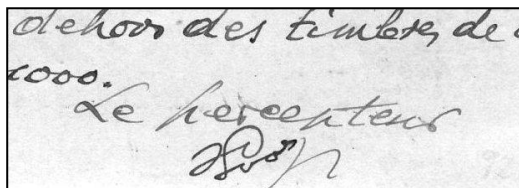
Het was voor de Duitsers onmogelijk op zeer korte tijd alle vooroorlogse stempels van elke gemeente in bezet België te vervangen. Daarenboven was de Zegelwerkplaats te Mechelen tijdens de bezetting volledig verwoest zodat nieuwe stempels vermoedelijk in Duitsland moesten aangemaakt worden. De oude stempels werden nog gebruikt tot bijna einde 1916 en werden vanaf september 1915 vervangen door Duitse brugstempels. Beide types werden dus meer dan een jaar samen gebruikt.

SVC : *“zaterdag 1 juli 1916 : Het postkantoor op de Markt veranderde van naam : Kreispostamt Turnhout werd Kaiserliches Postamt. Postoverste Brinnecamp werd aangesteld als chef.”*

SVC : *“donderdag 14 november 1918 : De overste van de Post op de Markt vertrok in alle stilte naar Duitsland. In de woonvertrekken*

van de postmeester waren verschillende meubels verdwenen of beschadigd”.

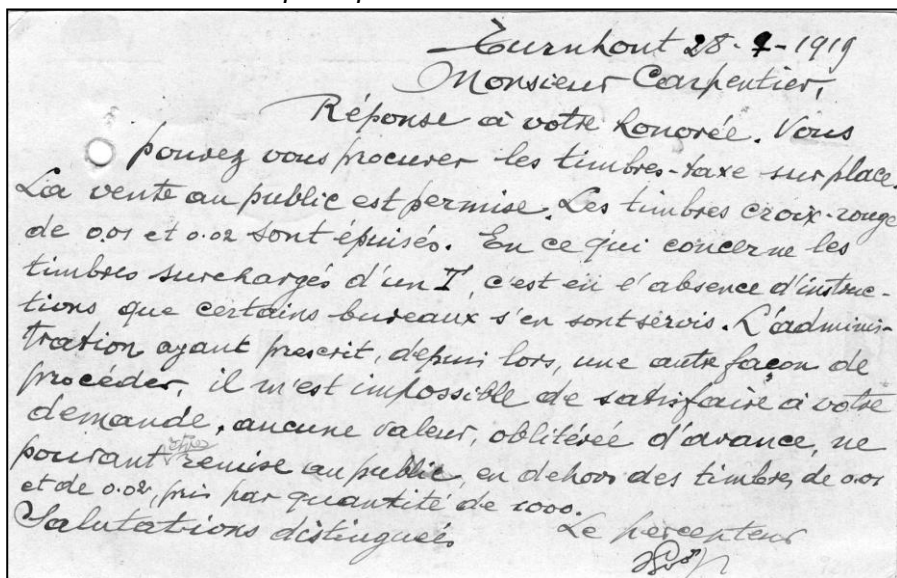
SVC : “maandag 18 november 1918 : Het postkantoor op de Markt ging weer open.”

Loos is na de bevrijding terug naar Turnhout gekomen.

Dit blijkt uit een briefkaart die hij op 28 juli 1919 naar Ixelles verzond en

ondertekende met *le percepteur* Loos :

Hij zou postontvanger blijven van Turnhout tot 21 februari 1920 waarna hij opgevolgd werd door L. Thennen. Loos zelf vertrok op 27 februari 1920 naar Mechelen.

Wordt vervolgd

Mon Römer

Met dank aan Jef Van Troy voor zijn hulp bij het opzoekingswerk in het Stadsarchief.

Even opfrissen: 25, 50, 100, 200, ... jaar geleden

De arrondissementale nijverheidstentoonstelling van 1909 in de Mermansstraat

Precies honderd jaar geleden, in de zomer van 1909, liep in de Mermansstraat een groots opgezette arrondissementale nijverheidstentoonstelling, waarvoor bezoekers van heinde en verre naar Turnhout kwamen. Op de cultuurmarkt tijdens de Open Monumenten Dag van 2009 herdenkt Taxandria deze gebeurtenis met de tentoonstelling van enkele stukken in verband hiermee. Hieronder vertellen we het verhaal achter deze stukken.

De gemeenteraad gaf in haar zitting van 5 oktober 1903 haar toestemming tot het openen van de Mermansstraat, een zijstraat van de

Herentalsstraat. Dit gebeurde op aanvraag van de familie Mermans, die een straat wenste te laten trekken doorheen de gronden die haar toebehoorden. Voorwaarden opgelegd door de stad waren onder meer dat de straat minstens tien meter breed zou zijn, de benodigde grond door de familie Mermans kosteloos werd afgestaan en er riolering zou komen over de volledige 240 meter die de straat lang was. De aanleg van de trottoirs zou gebeuren op kosten van de huiseigenaars, en dit naarmate de bebouwing vorderde. In 1909 telde de straat nog maar ‘enkele woningen’ vlakbij de Herentalsstraat. Er was dus nog plaats genoeg om er een groot evenement te laten plaatsvinden.

In het begin van dat jaar was immers het plan gerijpt om een arrondissementale tentoonstelling te houden gewijd aan ‘handel, nijverheid en kunst’. Een organisatiecomité werd gevormd onder het erevoorzitterschap van burgemeester Victor Van Hal en onder het

voorzitterschap van de schepenen François du Four en H. Van Genechten. Als plaats werd het uiteinde van de Mermansstraat

gekozen, terwijl de aanpalende percelen zouden dienen voor de aanleg van tuinen en voor het *'inrichten van gemakkelijkheden van allen aard'*. Het ging daarbij meerbepaald om de *'bijzonderste uitstallingen der foor van Antwerpen: zoals carousels, fritekramen, lacquement, cinematograaf, automobiles automatique, tobogan¹, schietkramen, Hercules, circus enz.'*

Na een vurig pleidooi van schepenen du Four kende de gemeenteraad op 24 februari een subsidie van 5.000 BEF toe, terwijl de provincie en de staat elk 10.000 BEF bijdroegen. Een gedeelte van de opbrengst van de te houden tombola zou eveneens kunnen dienen om de kosten te dekken. Verder konden privépersonen intekenen op aandelen van 25 BEF elk, waarop ze 4% intrest zouden krijgen. De gemeenteraad besloot tevens de trottoirs door te trekken tot op het einde van de straat en deze helemaal te kasseien om de vele verwachte voetgangers optimaal comfort te bieden.

Begin mei werd begonnen met de aanleg van de tentoonstellingsruimtes. Het betrof twee hallen van elk 100 meter lang aan beide zijden van de straat, met centraal achteraan de ingang. De constructies waren vervaardigd door de ijzerfabriek Janssens-Van Hoydonck. Enkele weken voor de opening werd

de uitbating van het restaurant, cafés, bodega, melkerij en chocoladewinkel en de stands voor de winkeliers in het stadhuis openbaar verkocht aan de meestbiedende. Elf verkoopstands waren voorzien, alle *'netjes opgetimmerd en zeer gerieflijk'*. Drukkerij Splichal werd belast met het ontwerpen en drukken van de affiche van de tentoonstelling. Tevens werden vier gelegenheidspostkaarten en reclamezegels uitgegeven die op het secretariaat van het organisatiecomité te koop waren. Verder wierven de organisatoren via aankondigingen in de pers vrijwilligers om de tentoonstelling mee in goede banen te leiden.

Op 26 juni konden de organisatoren in het weekblad *De Kempenaar* triomfantelijk melden: *'Men kome zien: alles is klaar!'*, terwijl al vele toegangsabonnementen voor zowel individuele personen als voor gezinnen aan de man waren gebracht. In de laatste twee weken voor de opening richtten de exposanten hun stands in, zodat op 18 juli de expositie met veel feestgedruis zijn deuren kon openen. Die opening gebeurde door

¹ Kermisroetsbaan waarbij men met een slee van een hoogte afglijdt.
Nieuwsbrief Taxandria 4, 2009

minister van Nijverheid en Arbeid A. Hubert met een korte toespraak, waarna du Four namens de inrichters kort het woord nam om alle betrokkenen te danken voor hun inzet. Dan maakte het hoge gezelschap een rondgang en werd door het stadsbestuur een feestdiner aangeboden in de grote hal. 's Avonds werden de feestlokalen elektrisch verlicht – in die tijd een nieuwigheid – en gaf de bekende vereniging 'L'Echo de la Campine' een feestelijk concert.

In *De Kempenaar* verscheen in de loop van de tentoonstelling een uitgebreide artikelenreeks over de samenstelling ervan. Aan de hand hiervan geven we een overzicht van wat de bezoekers te zien kregen. De grote hal, gewijd aan 'Nijverheid en Handel' was niet minder dan 3.000 m2 groot en was volledig bezet met handelaars die hun waren aanprezen en verkochten. Daarachter lag de *machienenzaal*, waar allerlei industriële machines in volle werking waren te bekijken. De *kunsthall* bevatte een honderdtal schilderijen en beeldhouwwerken van kunstenaars uit de Kempen (zoals Oud-Turnhoutenaar Albert Sohie), uit Antwerpen, Brussel en Mol. De tuin bestond uit bloemperken versierd met beelden en fontein. Daartussen konden de bezoekers zich in een bodega tegoed doen aan sterke drank. Verder stond er een kiosk, 'een echt Zwitsers gebouw waar alle

zondagen een tiental muziek- en zangmaatschappijen komen spelen'. Voor deze kiosk lag een kinderspeelplein, een patisserie en een grote feestzaal. In een tweede kunsthall waren 'artistieke stukken van beroemde kunstsmeden, allerlei schilderijen, tekeningen' te bewonderen.

Honderden gloeilampjes zorgden voor de verlichting. Vele bekende personen brachten een bezoekje, waaronder de provinciegouverneur.

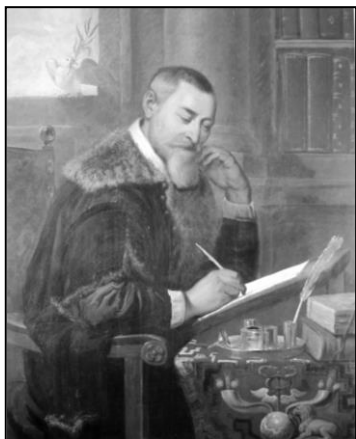

De tentoonstelling werd feestelijk afgesloten op 26 september met een groots banket. Daarna volgde de afbraak van de tentoonstellingshallen 'na gedurende twee maanden een buitengewone drukte in de Mermansstraat en aanpalende straten gebracht te hebben.' Het stedelijk verslag van de expositie eindigde als volgt: 'Wij mogen hopen dat de prachtige uitstallingen onzer nijveraars en handelaars machtig zullen bijdragen tot het bevorderen van handel, nijverheid en kunst in onze dierbare Kempen en aldus zal het Komiteit zijn doel bereikt hebben en zijn moedig en edel streven beloond zien.' De Mermansstraat geraakte alleszins volgebouwd. In 1911 vestigde zich in het begin van de straat bijvoorbeeld het Taxandriamuseum, dat er meer dan tachtig jaar zou gevestigd blijven.

Geraadpleegde bronnen en literatuur

- Artikels in *De Kempenaar*, 1909
- *Notulen van de gemeenteraad*, 1903 en 1909
- *Verslag over het Bestuur en den Toestand der Zaken van de Stad Turnhout*, 1909
- Harry de Kok. *Het Turnhout van toen*. Brugge, 1987.

Sam Van Clemen

De basis voor het **Twaalfjarig Bestand** (1609-1621) dat na veertig jaar ononderbroken burgeroorlogen de weg bereidde tot de openbare rust

werd **400 jaar geleden** gelegd door diplomaat Jan Gevaerts (1553-1613), afkomstig uit Turnhout. Hij ging studeren aan de Universiteit van Leuven: kerkelijk en burgerlijk recht. Na zijn studies werd hij benoemd tot stadssecretaris van Turnhout. Ondertussen was hij getrouwd met de dochter van de burgemeester van Bergen-op-Zoom. Ze kregen vier

kinderen waaronder Jan-Gaspar, die later beroemd zou worden als humanist onder de naam Gaspar Gevartius.

Maar na het overlijden van zijn vrouw in 1597 werd Jan Gevaerts priester. In 1605 werd hij door de toenmalige bisschop Joannes Miraeus benoemd tot edel gegradueerd kanunnik van het kapittel van de O. -L. -Vrouwekathedraal. Het is in die jaren dat hij een carrière als diplomaat zal ontwikkelen. Door aartshertog Albrecht werd hij naar Holland gestuurd om te peilen naar de mogelijkheden van een bestand met de Verenigde Provinciën.

Bron: http://www.topa.be/site/im_user/295rubensopmaandag21062004.pdf

- 13 november 1909 werd de Bond van het H. Hart opgericht.

IJveraars van de Bond van het Heilig Hart van de Sint-Pietersparochie, 1955

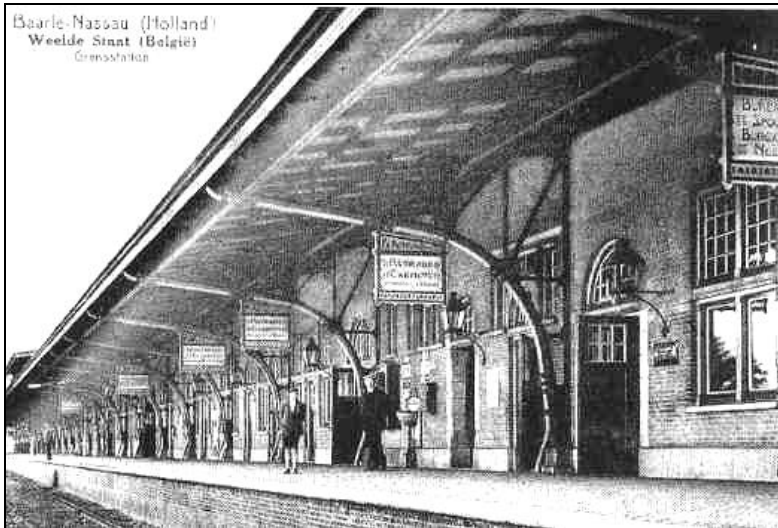
75 jaar geleden, 12 juni 1934, overleed baron Edouard de Fierlant, wonende in Zevendonk.

De foto toont het 19de-eeuwse kasteel van Zevendonk.

foto: jhr. Jean de l'Escaille

- 23 oktober 1934: Stichting van de NV producten Richter door dr. Constant Janssen.
- 28 oktober 1934: overlijden van Albert Caron, procureur des Konings Rechtbank van Eerste Aanleg.

- Op 7 oktober 1934 reed de laatste personentrein vanuit Turnhout naar Tilburg.

Station Weelde - Baarle-Nassau-grens, jaren '20. Coll. J. Slegers, Baarle-Hertog

- 1 september 1959: start rijkstechnische school op de de Merodelei.

1 oktober 1959: De eerste spadesteek van het nieuwe stadhuis op de Grote Markt van Turnhout.

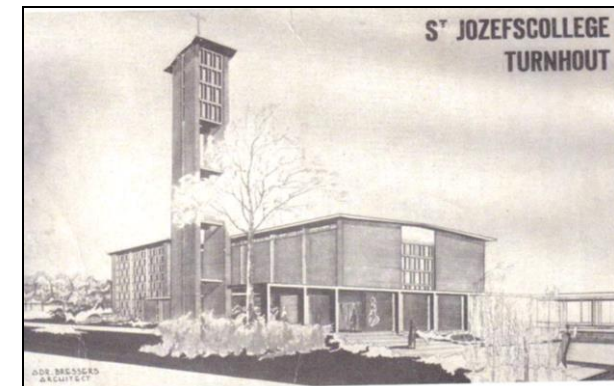

Van links naar rechts:
Crols A.,
burgemeester H.
Bauweraerts met
spade, F. Peeters,
mevr. Dergent-
Bouvin, L. Peeters,
aannemer K. Vanhout
en R. Proost.
Foto: lieve
Hoppenbrouwers-
Peeters

- 10 oktober 1959: oprichting van de vrienden van het Begijnhof.
- 1959 start griffelkermis in Schorvoort.
- 24 oktober 1969: opening Speelkaartenmuseum in de Begijnenstraat.

- 19 november 1969: inwijding van de schoolgebouwen van de verpleegsterschool.
- 19 november 1969: oprichting parochie Pinksterkerk

- 1989: overhandiging van de eerste herdenkingspenning Slag van Turnhout aan het Taxandriamuseum.
- 1 september 1989: Broeder Luc Van Dyck wordt de nieuwe directeur van het Sint-Victor.
- 1 september 1989: start van de restauratie aan het Huis metten Thoren.
- 10 september 1989: eerste maal open monumentendag.
- 15 september 1989: start van het openluchtspel "Slag van Turnhout" naar aanleiding van de 200ste verjaardag van de Slag van Turnhout.
- 1999 2 oktober plechtige heropening Begijnhofmuseum.

Erfgoed op het internet:

- Op http://archaeological-solutions.be/projecten/turnhout_jacobsmarkt/turnhout.html en http://archaeological-solutions.be/projecten/turnhout_turnova/turnhout.html vind je heel wat informatie over de archeologische plannen en verwachtingen en een beknopt historisch en archeologisch kader van de werken aan de Jacobsmarkt en aan Turnova (de oude Brepolssite).
- Verder is er een nieuwe digitale catalogus over de boeken gedrukt in Nederland of in de Nederlandse taal tussen 1540 en 1801. Zie hiervoor: www.stcn.nl
- Bestuurslid en historicus Sam van Clemen heeft sinds kort een eigen webstek waarin hij een overzicht geeft van zijn bezigheden en publicaties. Bekijk dus zeker eens <http://www.samvanclemen.be/>.
- "Een nieuw kunsthuis in een historisch pand in Turnhout." Zo staat vermeld op <http://www.theobalduskunsthuis.be/>. Vanaf 1 juli 2009 neemt De Scherf vzw het beheer van Theobalduskapel waar. Na een grondige poetsbeurt, de nodige verflagen en enkele aanpassingen in het bijgebouw, wordt in de loop van november 2009 Theobaldus Kunsthuis plechtig geopend. De vroegere Theobalduskapel leent zich uitstekend voor allerlei sociaal-culturele projecten. De prachtige ruimte van de voormalige kapel is uitermate geschikt voor kleinschalige muziekopvoeringen, concerten, poëzieavonden, voordrachten, vergaderingen, erfgoedprojecten, vernissages, recepties, enz.

Tentoonstellingen- en activiteitenkalender TRAM41

TENTOONSTELLINGEN

Nationaal Museum van de Speelkaart

Straatventers en kaartspelers

Tot 31 oktober 2009

"Straatventers en kaartspelers" toont het leven anno 1799 met Britse humor én speelkaarten. 52 verschillende waterverven stellen evenveel speelkaarten voor, verwerkt in een grotere scène. Een bonte stoet klaplopers, gokkers en straatmadelieven trekt voorbij. Bedenker van dit fraais is Edward Hawke Locker (1777-1849), een Engels kunstenaar vooral bekend omwille van zijn fijne aquarellen. Als jongeman maakt hij een reeks speelkaarten als satire op zijn tijdgenoten, 210 jaar later hebben ze amper aan kracht ingeboet.

China en het kaartspel

23 oktober 2009 tot 30 april 2010

Net zoals het papier en de druktechniek komt ook het kaartspel uit China. De oerversie is gebaseerd op het oude Chinese geldsysteem, met zijn koperen muntjes en snoeren van muntjes. Naast geldspeelkaarten kent China verschillende andere soorten kaarten, gebaseerd op het domino- en schaakspel, getalkaarten, literaire en educatieve spellen, kaarten voor drankspelletjes...

In het kader van Europalia 2009 China toont het Speelkaartenmuseum een kleine maar belangrijke collectie in een expositie over de Chinese druktechnieken en speelkaarten.

Stadhuis / Erfgoedhuis en het Taxandriamuseum

Van speldengrond tot Turnhoutse kant
27 oktober tot 6 december 2009

Tentoonstelling naar aanleiding van een wetenschappelijk onderzoek dat Nora Andries en Lieve Vroom voerden naar de oorsprong van Turnhoutse kant, en het gelijknamige boek dat uitgebracht wordt door de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring Taxandria.

Randactiviteiten:

- Kantdemonstraties door de kantgroep *Tuparen* in het Stadhuis/Erfgoedhuis
- Zondag 15 november: expertise van kanten door Nora Andries en Lieve Vroom: datering en type, geen waardebeoordeling!

Activiteiten

Kunst in en rond Turnhout

De 3de editie van KempART wordt verwacht op zondagen 20-27 september en 4 oktober 2009 van 10.00 tot 18.00 u.

KempART is een kwaliteitsgerichte kunstroute in Turnhout en aanpalende gemeenten Oud-Turnhout, Kasterlee, Tielen, Gierle, Lichtaart, Vosselaar, Beerse,

Merksplas, Lille en Wechelderzande. 57 kunstenaars met verschillende beeldende kunstdisciplines stellen op 37 locaties hun atelier open voor het publiek. Inkom gratis.

Bezoek de overzichtstentoonstelling in de Warande te Turnhout dagelijks vanaf 12 september t.e.m. 4 oktober en stel zelf je eigen route samen voor drie zondagen. Maak je keuze uit het grote aanbod van disciplines: schilderen, tekenen, kalligrafie, beeldhouwen, keramiek, textielkunst, batik, juwelen, collages, assemblages, conceptuele kunst ...

www.kempart.be KempART is een organisatie van De Scherf vzw
Turnhout tel 014/ 41 82 83

150 jaar Oud-Turnhout: Openluchtevacatie

Openluchtevacatie: vrijdag 18, zaterdag 19 en zondag 20 september 2009, telkens om 20.00 uur.

Het hoogtepunt van het feestjaar in het 150-jarige Oud-Turnhout is een Openluchtevacatie. Die wordt 3 avonden na elkaar opgevoerd. Het wordt een amusante, historische wandeling doorheen onze jonge en oudere geschiedenis.

laatste deel van de evocatie.

Vanaf maandag 30 maart kan je, tijdens de bureeluren, tickets kopen in het gemeentehuis. Een ticket kost 5 euro (incl. consumptie). Bij aankoop van het ticket kies je op welke dag je naar de evocatie wilt komen (zolang er plaats is).

Voor meer informatie: <http://www.oud-turnhout.be/>

In de omgeving van het gemeentehuis start men op enkele locaties gelijktijdig met een kort toneeloptreden. Na elke opvoering stapt men onder begeleiding van een fakkeldrager, vaandrig en tamboer naar de volgende locatie.

Tot slot komt iedereen samen op het dorpsplein voor het

Turnhoutse eeuwelingen (deel 5):

Boone Jeanne 1884-1987

Herentalsstraat waar zich nu hotel "Ter Driezen" bevindt. Uiteindelijk woonde ze in het kasteel "Zwaneven" aan de Steenweg op Mol in Oud-Turnhout.

Jeanne Boone stamde af uit een vooraanstaande familie. Tot haar naaste familieleden behoorden o.a. de vleugeladjutant van de koning, de voormalige deken van Brussel en de ere-hoofdalmoezenier van het Belgisch leger. Haar oudste broer was destijds schepen van onderwijs in Turnhout, volksvertegenwoordiger en voorzitter van Orpheus en Amicitia. Jong gehuwd deed ze met haar man

een gelofte aan O. Vrouw van La Garde.

Hun bede was een kroostrijk gezin van 12 kinderen. Er kwamen er uiteindelijk 11. Bij haar overlijden had ze 133 nakomelingen: kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen

Gedurende lange tijd interesseerde zij zich in de wielersport op TV. In de glorie tijd van Eddy Merckx was één van hun kleinkinderen herhaaldelijk babysit ten huize Merckx. Eddy won toen zoveel gele truien dat er af en toe wel eentje mee mocht naar het Zwaneven. Haar 100ste verjaardag werd in strikte privékring gevierd in het kasteel van het Zwaneven. Jeanne overleed er op 17 oktober 1987.

Nuyens Maria-Theresia 1887-1987

Trezeke Nuyens werd te Turnhout geboren op 10 februari 1887 in een gezin van zeven kinderen. In die tijd moest ze al op 6-jarige leeftijd mee geld verdienen voor het grote gezin. Ze werkte als tapijtmaakster en later leerde ze ook het kantwerken.

Trezeke huwde met Edward Christiaensen die werkzaam was als machinist in de haven. Zo kwam het dat ze in de grootstad Antwerpen terecht kwam. Ze kregen 6 kinderen, 3 meisjes, 3 jongens. Ze telde verder 9 kleinkinderen en 8 achterkleinkinderen.

Haar man stierf in 1980. Ze bleef nog in Antwerpen wonen tot ze in 1983 verhuisde naar het rusthuis Pniel te Pulderbos-Zandhoven. Haar

100ste verjaardag werd op passende wijze in het rusthuis gevierd, samen met de familieleden.

“Trezeke van Turnhout” overleed te Antwerpen op 16 oktober 1987.

Tekst en foto's: Willy Van Sprengel

Redactie

(cultuur)historische activiteiten en suggesties kan u versturen naar Nieuwsbrief.taxandria@gmail.com of contacteer Bert Hendrickx (zie gegevens op de achterkant van het jaarboek). Alvast bedankt!